

УДК 94(447.85/.87) : 26/28 "1946/1989"

Світлана Флис

*Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче,
філіал Національного музею народного мистецтва
Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського*

Греко-Католицька «катакомбна» Церква на Надвірнянщині: персоналістичний аспект

На основі біографічних та документальних матеріалів, а також свідчень очевидців досліджується життєвий шлях, служіння Церкві та народу, перенесені терпіння за віру священників катакомбної церкви на Яремчанщині та у Надвірнянському районі в 1946 – 1989 рр. Життєписи даних душпастирів подано вперше.

Ключові слова: єпископ, ігумен, священник, семінарист, новіціат, Єпископська Консисторія, парафія, деканат, катехизм.

Після завершення Другої світової війни на теренах Прикарпаття тривала боротьба як за Україну, так і за відновлення прав Греко-Католицької Церкви. У червні 1946 р. радянська влада розпочала відкриту антирелігійну кампанію, вимагаючи від священників і монахів зректися своєї Церкви та віри і перейти під «крило» Російської Православної Церкви. Сьогодні є можливість простежити хроніку цієї трагедії – від арештів духовенства до переслідування всіх, хто залишився вірним Христовій Церкві.

Попри те, що на даний час досить вичерпно досліджено діяльність отців-студитів на Яремчанщині, виникнення та функціонування в умовах підпілля духовної семінарії в Дорі під керівництвом о. Михаїла Косила, діяльність багатьох підпільних священників Яремчанського деканату детально не висвітлено. Тому метою цієї праці є об'єктивне дослідження душпастирської праці та долі отців Осипа Гірняка, Данила Кисілевського, Онисима Шуплата, Івана Дідуха, Івана Качанюка, чиє життя є героїчним досвідом існування підпільної УГКЦ.

Висвітлення діяльності священників в умовах підпілля УГКЦ на Яремчанщині і в Надвірнянському районі визначається науковою і суспільно-політичною актуальністю. Адже село Дора (тепер мікрорайон Яремча) на Івано-Франківщині в той час було знаним центром УГКЦ – страдниць в Галичині. Незважаючи на переслідування, тут ніколи не припинялась діяльність представників переслідуваної, та не подоланої Церкви. Дане наукове дослідження допоможе глибше збагнути складні релігійні та суспільно-політичні процеси на Прикарпатті у другій половині ХХ ст. насамперед студентам богословських закладів, учням катехитичних шкіл, всім, хто цікавиться минулим УГКЦ.

Зауважу, що дослідження життєписів отців «катакомбної» Церкви потребує використання архівних джерел, опублікованих матеріалів, інформації з періодичних видань, довідкової літератури та спогадів вірних УГКЦ, родичів. Потрібно звернути увагу на книги, видані за океаном. Зокрема, в такій праці як «Мартирологія українських церков», у другому

томі «Українська католицька церква», що побачила світ у видавництві «Смолоскип» в 1985 р. в Торонто – Балтимор, є окремі відомості про о. Осипа Гірняка [21]. Спогад Івана Скочиляса, присвячений о. Юстинові Гірняку та його синові о. Йосифові, вміщено в другому томі «Альманаху Станиславівської землі», виданому в 1985 р. [25].

Короткі енциклопедичні відомості про отця Данила Кисілевського знаходимо в книзі М. Бажанського «Вічно житимуть... Постаті від зарання історії аж за найновіших часів. Біографічний словник» (Детройт, 1984 р.) [11]. Лаконічна інформація про о. Д. Кисілевського є в «Біографічному словнику Прикарпаття. Зошит 14» В. Полека [18]. Згадку про отця Онисима Шуплата поміщено в журналі «Патріархат», що побачив світ у США в квітні 1996 р. [13].

Оскільки частина священників була репресована, необхідно звернути увагу на видання «Реабілітовані історією. Івано-Франківська область», том другий, виданий у 2001 р. в м. Івано-Франківськ [23]. Частина інформативного матеріалу до даного дослідження знайдено на сторінках періодичної преси: «Нова Зоря», «Народна воля», «Подільське слово», «Яремчанський вісник» [14; 22; 26].

Таким чином, зібраний воедино різноманітний джерельний, польовий і фотоілюстративний матеріал допоміг скласти історичну розвідку про окремі історичні постаті катакомбної церкви на Надвірнянщині. Безперечно, це тільки початок комплексного дослідження життя та діяльності духовенства на Гуцульщині в радянський період.

Осип Гірняк – професор і душпастир

На подвір'ї церкви Успіння Пресвятої Богородиці у Яремчу, зліва від входу до храму, знаходиться скромна стела з лаконічним написом про те, що тут спочиває отець Осип Гірняк. На жаль, незвичайна доля цього скромного священника, професора духовної семінарії в Станиславові, маловідома загалом.

Осип Гірняк, син о. Юстина і Юлії – родом Жесковецької, народився 21 червня 1902 р. в Коломиї [4, арк. 208]. Його батько, о. Юстин Гірняк (1877–1958) – релігійний і громадський діяч, свого часу декан Станиславівського деканату, почесний крилошанин, радник і референт єпископської консисторії, з 1944 р. на еміграції у Німеччині, згодом у США, де продовжував душпастирську діяльність і був сеньйором «Пласту».

Осип Гірняк склав матуру в Станиславівській гімназії 30 травня 1921 р. В 1924–1929 рр. навчався на гуманітарному відділі (історія та німецька мова) університету Івана Казимира у Львові. В 1931–1937 рр. студював філософію і богослов'я в Римі.

Рукоположений 23 лютого 1935 р. (піддияконат) єпископом Перемишльським Йосафатом Коциловським. Дияконські свячення отримав 25 березня 1936 р. від Мукачівсько-Ужгородського єпископа Олександра Стойки. 18 квітня 1937 р. був рукоположений на священника архієпископом, згодом головою інформаційного бюро Державного секретаріату Ватикану, Олександром Євреїновим (1877–1959).

З серпня 1937 р. о. Осип стає катехитом народних шкіл у Надвірній. Часто буває на парафії у містечку Делятин в о. Захарія Золотого.

16 липня 1942 р. введений сотрудником з правом управи в Королівці деканату Кудринського, а з 1 вересня 1942 р. – завідаєтель в селі Постолівка Гусятинського деканату. 1 жовтня 1943 р. о. Гірняк стає професором Станіславівської духовної семінарії (читає курс катехизму філософії). Також він був особистим духівником єпископа Григорія Хомишина.

З 1946 р. розпочинається хресна дорога о. Осипа. Ні підступні улесливі і заманливі обіцянки комуністів, ні пропозиції почестей у формі митри від московського православ'я не привабили о. Осипа. Він розповідав, що його двічі арештовували [9, с. 80]. Перший раз був звільнений з-під арешту через п'ять місяців. Під час переслідувань УГКЦ вів душпастирську діяльність як підпільний священик, офіційно працюючи бухгалтером дитячої лікарні в м. Станіславі. 18 грудня 1949 р. о. Осип був заарештований і звинувачений в захисті УГКЦ, веденні антирадянської пропаганди [21, с. 464]. Особливою нарадою при МДБ 14 серпня 1950 р. засуджений на десять років позбавлення волі [23, с. 108]. Про нього згадував Блаженніший патріарх Йосип Сліпий, який чув від о. д-ра Авксентія Бойчука такі слова: «Мав добре держатися в станіславівській тюрмі о. Йосиф Гірняк. Він ідучи коридором, мав півголосом сказати – «confessores» – це без сумніву добрий об'яв».

У часописі «Америка» від 25 грудня 1984 р. надруковано лист о. Осипа Гірняка про Святий Вечір у Караганді 1954 р.: «Я заохотив одного-двох приступити до моєї ступи (нашвидкоруч зроблений епітрахиль – С. Ф.) і здивувався, як за ними приступили до мене майже всі з-під покрову новітнього Марса (вояки УПА – С. Ф.). Колядкам не було стриму; акомпанувала ж нам люта хуртовина надворі...» [25, с. 398].

Після звільнення з таборів о. Осип працював на Івано-Франківському лісокомбінаті, далі потайки виконуючи свій священичий обов'язок, обслуговував не тільки українців, але й місцевих поляків, які не мали свого священика і можливості їздити в Львів для відвідування римо-католицького костелу. Похоронив єпископа Івана Лятишевського і отця Івана Вальницького (свого часу теж репресованих).

Отець Осип добре знав італійську мову і часто потайки слухав радіопередачі з Ватикану, а потім розповідав підпільним священикам, що відбувається в католицькому світі. Він радів, що в Римі функціонує Українська Папська Мала Семінарія, яку ведуть українські отці Селезіани та що Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий заснував Український Католицький університет і будується Собор Святої Софії в Римі [3, арк. 50].

Отець О. Гірняк також займався викладацькою діяльністю – готував нове покоління греко-католицьких провідників. Як пригадував о. митрат, декан Ланчинський, священнослужитель церкви Різдва Пресвятої Богородиці в селі Красна Надвірнянського району Іван Бойко, – отець Осип Гірняк не тільки екзаменував його перед свяченнями, але й супроводжував 9 березня 1974 р. до Львова, де він отримав священство з рук єпископа, згодом митрополита Володимира Стернюка (на той час через переслідування Івано-Франківщина тимчасово залишалась без єпископа). Семінаристи запам'ятали професора о. О. Гірняка як педагога з

надзвичайно глибокими знаннями, вимогливого викладача, але водночас як просту і доступну в спілкуванні людину [8, с. 2].

До курортного містечка Яремче отець о. О. Гірняк приїжджав сім років поспіль, щоб не тільки підтримати підірване здоров'я, але й зустрітися з однодумцями, проводити підпільно Богослужіння, консультувати майбутніх священнослужителів. І завжди зупинявся в скромній оселі Марії Павлівни Яремин, 1925 р. н. (поблизу адміністративного будинку КНПП), яка і зараз з приємністю згадує про отця Осипа як людину незламної волі, високого почуття обов'язку, щирю і світлу особистість [7, с. 1].

Отець Осип весною 1979 р. почувався хворий і передбачав свою смерть: «Дні мого життя почислені, але наше діло буде продовжуватися. Наша Католицька Церква відновлюється вже від 1960-х рр. Найбільша журба за нашу тутешню, бідну молодь...».

Похорон незламного Христового воїна та ісповідника святої віри о. Осипа Гірняка 17 серпня 1979 р. в Яремчі, біля порога закритої властями церкви, на який прибули священники зі Львова, Івано-Франківська та околиць, ще раз засвідчив, що УГКЦ живе наперекір усім спробам її знищити. На могилі його батька, о. Юстина Гірняка, на українському католицькому цвинтарі в Факс Чейзі (Філадельфія, США) викарбуваний символічний напис про смерть сина в Яремчу. На своєму гробі о. Осип Гірняк звелів перед смертю поставити хрест із написом «В тіні хреста жду воскресіння».

Життя для Бога і України

Родина Кисілевських дала для Галичини і світу не одне покоління громадських діячів, учених, священників. Зокрема, в 1893 р. на душпастирській ниві тільки на території Станіславівської єпархії трудилось дев'ять представників цього роду.

Данило-Василь Кисілевський народився 12 лютого 1902 р. в Рошневі Товмацького повіту Станіславівського воєводства (нині Тисменицького району Івано-Франківської обл.) в сім'ї Анни і отця Йосипа, пароха церкви св. Архангела Михаїла [11, с. 201]. Старший син отця Йосипа, Костянтин Кисілевський (1890 р. н.), мовознавець і педагог, професор Українського Вільного Університету в Мюнхені, директор школи і вищих курсів українознавства у Нью-Йорку, автор низки шкільних підручників з української мови і дидактичних праць; у співавторстві з Є. Грицаком уклав українсько-польський і польсько-український словник, досліджував мову Ганкенштайнового кодексу, українські говірки басейнів Дністра і Пруту.

Данило-Василь Кисілевський проявив неабиякі здібності до навчання. Матуру склав у 1926 р. в Тернополі [18, с. 216]. Згодом успішно закінчив Станіславівську духовну семінарію і був рукоположений на священника в неодруженому стані 27 вересня 1932 р. єпископом-помічником Іваном Лятишевським в Катедральному соборі Св. Воскресіння Христового в Станіславові.

Перше священниче призначення о. Данила на посаді систематичного сотрудирика було в Печеніжині Пістинського деканату від 25 жовтня 1932 р. Згодом його чекала душпастирська праця сотрудиником з правом управи в Поточиськах Городенківського деканату та систематичним сотрудиником в

Нижневі Устецького деканату (тепер село Тлумацького району Івано-Франківської обл.). В кожному населеному пункті молодий священник дбав про піднесення релігійної та національної свідомості своїх парафіян.

1 липня 1933 р. о. Д. Кисілевський отримав призначення експонованим сотрудником в церкву Івана Богослова села Луг Делятинської парафії Надвірнянського деканату. Тоді це велике село, котре ховалось серед смарагдових лісів за срібною річкою Перемиською, налічувало 1100 вірних греко-католицького обряду. Тут проживав знаменитий будівничий церков та різьбяр Василь Турчиняк. Його роботи – іконостаси в церквах сіл Яблуниця (1895–1904), Ворохта (1936–1939), Верхній Майдан (1932–1934), Стримба (1935–1936), рідного йому Лугу (1911–1938) в Надвірнянському повіті, будівництво та оздоблення церкви у Лузі та Дулібах біля Стрия, у Грушеві біля Дрогобича на Львівщині, різьби в залі засідань Надвірнянської повітової ради [16, с. 336].

Василь Турчиняк більше двох десятків років працював над унікальним інтер'єром церкви св. Івана Богослова в Лузі. Велику опіку і підтримку він мав в особі о. Д. Кисілевського. В другій половині 1930-х рр. старий майстер завершував різьбити запрестольну стіну і бічні престоли. Останні – «Святий Миколай» та «Святі Константин і Олена» з церкви в Лузі – зараз знаходяться в храмі Різдва Пресвятої Богородиці в Делятині.

Педагог і піаністка Галина Лагодинська-Залеська (1900–1964) у статті «Скарби мистецтва у глухій закутині» (часопис «Наша Батьківщина», Ч. 11 за 1938 р.) писала: «Ініціатором останніх церковних робіт Турчиняка був о. Кисілевський, теперішній парох Луга. Він дбає про те, щоби якнайскоріше викінчити церкву. О. Кисілевський старається заохочувати Турчиняка до робіт у церкві, бажаючи, щоби якнайбільше його праці лишилося між нами та щоби він не витрачував свого таланту на роботу для чужих» [19, с. 261].

Отець Д. Кисілевський завжди був у вирі життя, часто приходив у школу села Луг, проводив катехизацію школярів. Це були приємні часи, адже люди горнулися до молодого священника, любили його і поважали.

12 грудня 1941 р. отець стає парохом села Залуччя Снятинського деканату, згодом працює в Княжому цього ж району. Звідси починається хресна дорога отця Д. Кисілевського. В 1946 р. відбулися численні арешти греко-католицьких священників. Викликали і отця Данила. Поставили перед дилемою: або перехід у православ'я, або в'язниця і Сибір. Людина непохитної сили духу, отець Д. Кисілевський залишився вірним рідному народові, Церкві.

16 серпня 1946 р. отець Д. Кисілевський був заарештований. Йому висунуто звинувачення: матеріально допомагав УПА, переховував дружину вояка УПА. Військовим трибуналом військ МВС Станіславської області 23 жовтня 1946 р. священника засуджено на десять років позбавлення волі та п'ять років пораження в правах із конфіскацією майна.

Отець Данило Кисілевський загинув 8 вересня 1947 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 29 січня 1993 р. Життя цього священника, мученика віри, мужньої і неординарної особистості є символом гуманності, жертвовності, джерельної чистоти тієї когорти незламних

українських священнослужителів, які своїм життям наближали день воскресіння УГКЦ, що настав у 1989 р.

Він йшов в ім'я Господнє

Гірське село Дора (тепер мікрорайон Яремча) на Івано-Франківщині в роки підпілля УГКЦ було значним центром Церкви-страдниці в Галичині. Тут відправляли св. Літургії отці-студити місцевого монастиря св. пророка Іллі, тут функціонувала підпільна семінарія під керівництвом отця-мітрата Михайла Косила, тут до вірних УГКЦ з палкими проповідями зверталися такі підпільні священники як о. Антін Казновський, оо. Антін та Ярослав Сірецькі. Це село в часи тоталітарного режиму відвідували архієпископ Володимир Стернюк, єпископи Софрон Дмитерко ЧСВВ, Яків Тимчук ЧСВВ, Павло Василик, архімандрит Свято-Успенської Унівської Лаври Кир Юліан Вороновський Студитського Чину. Радянська влада з її могутнім ідеологічним фронтом та репресивним апаратом так і не змогла нічого протиставити душпастирській діяльності підпільних священників у Дорі.

Саме тут, у дерев'яному будиночку на мальовничому пагорбі, який височить в урочищі Кам'янка села Дора, провів двадцять вісім років подвижницького життя отець-ігумен Онисим Шуплат ЧСВВ. Місцеві жителі досі пам'ятають і з великою повагою розповідають, що міцна, непохитна віра цього священника, його безнастанна молитва, патріотизм надихали людей до побожного життя, оновлення, плекали надію на вихід УГКЦ з підпілля, відродження України [17, с. 52].

Отець ігумен Онисим Омелян Шуплат ЧСВВ народився 21 березня 1907 р. у селі Порохник Ярославського повіту Перемишльської єпархії (тепер Республіка Польща) в сім'ї дяка місцевої церкви Йосипа і Павліни Шуплатів [12, с. 542]. Він був шостою, наймолодшою дитиною в сім'ї. Парох церкви Успіння Божої Матері в Порохнику о. Данило Бодревич дбайливо прищеплював дітям любов до Бога та України, найголовніші християнські чесноти. Під його впливом два брати Шуплати обрали душпастирську працю: найстарший Юліан став світським священником, а наймолодший Омелян 23 квітня 1924 р., після закінчення Перемишльської гімназії, вступив до новіціату отців Василіан у монастир св. Миколая в Крехові, прийнявши монаше ім'я Онисим. Перші обіти склав 14 січня 1926 р. і згодом був скерований до окружної вищої духовної школи Святоонуфріївського монастиря у с. Лаврів на Старосамбірщині, де вивчав гуманітарні науки. В 1929–1930-х рр. перебував в Добромилі, де завершив курс філософії. Після того три роки студіював теологію в Лаврові і Кристинополі. 18 грудня 1932 р. успішно склав монашу професію. Святу Таїну священства Онисиму Шуплату уділив 25 грудня 1932 р. Блаженний священномученик Кир Йосафат Коциловський ЧСВВ [28, с. 46].

У 1933–1934 рр. молодий священник перебував у монастирі Воздвиження Чесного Хреста в Бучачі на Тернопільщині. Тут він був вихователем молоді у місцевій гімназії. Отець Онисим користувався любов'ю й авторитетом серед молоді й дорослих.

З 1935 р. і до переходу Церкви у підпілля життя о. О. Шуплата пов'язане з Золочівським монастирем Вознесіння Христового на Львівщині, де він виконував обов'язки ігумена. Енергійний священник відремонтував церкву і монастир. Місцеві жителі пам'ятають його як блискучого

проповідника, який вмів прихилити до себе інтелігенцію, селян, навіть малих дітей. З особливим теплом згадує про о. Онисима єпископ Софрон Мудрий ЧСВВ, який на початку 1940-х рр. був у отця-ігумена піддияконом: «При монастирі отців Василіан лишилися повний відваги і розсудку о. Омелян Шуплат, о. Йосафат Федорик, брат Павло Плетенецький. Вони нас спонукали до молитви, уповання на Бога. Заохочували до молитов на щоденних Службах Божих і до причастя. Там ми черпали силу і мудрість Божу, яка нас вела в майбутнє».

У 1941 р., під час відходу підрозділів Червоної армії із Золочева, у монастирській церкві заховався червоноармієць. Він відкрив стрілянину по німецьких солдатах, які проходили біля монастиря. Німці у відповідь почали обстрілювати храм з гармат. На церкві знесло дах, внаслідок пожежі постраждали стіни. Загинув і снайпер. Через цей інцидент отця-ігумена звинуватили в організації опору окупаційній владі і хотіли розстріляти. Тільки заступництво Божої Матері врятувало його від неминучої смерті [14, с. 4].

Ціною неймовірних зусиль отцю-ігумену знову вдалося зробити ремонт церкви. Працювали всі мешканці містечка, навіть малі діти носили цеглу у спеціальних наплічниках. Під час реставрації храму був дещо змінений його вигляд – зроблено два невеликі куполи на місці одного купола-ліхтаря над фронтоном.

Отець Онисим мав великий авторитет і прихильність жителів Золочева і околиць, і це дратувало окупантів. Гестапівці хотіли заарештувати його і викликали в гестапо. Місцеві жителі попередили душпастиря і він був змушений переховуватися від фашистів, а потім виїхати на Лемківщину у с. Бережниця.

Не кращою була ситуація після війни. Як особливо небезпечних ворогів трактувала радянська влада греко-католицьких священиків. Фатум переслідував о. О. Шуплата – його знову намагалися розстріляти. Цього разу душпастиря схопили, коли він повертався з відвідин хворих вояків УПА в лісовому шпиталі. Отець-ігумен поручає себе Божому провидінню і заступництву Матері Божої. Допомогла священику і та обставина, що під час війни, коли він пізно ввечері повертався від хворого, якого сповідав, йому вдалося врятувати пораненого червоноармійця. Вояк втік із табору військовополонених, облаштованого німцями на Шляхах. Почувши стогін, отець витягнув пораненого з болотистого рову і на плечах переніс до монастиря, де переховував і лікував декілька тижнів. На суді о. Онисим розповів про цей випадок. Відповідні органи розшукали солдата, врятованого ігуменом, – він залишився живим і підтвердив свідчення священика. Смертний вирок відмінили.

Сумнозвісний Львівський собор 1946 р. поставив Греко-Католицьку Церкву поза законом. Отець Онисим деякий час перебував у монастирі св. Онуфрія в Погоні. Після його закриття працював робітником на паровозоремонтному заводі в Станіславі, виконуючи підпільно священичі обов'язки. Через приналежність до підпільної церкви о. Онисима звільнено з роботи [9, с. 46].

Підпільний священик подавав вірним особистий приклад відданості катакомбній Церкві. Незважаючи на переслідування, пильно виконував

душпастирські обов'язки: сповідав, відправляв Служби Божі, панахиди поряд з підпільним священиком о. Зеновієм Кисілевським у селах Бортники, Тарновиця, Гостів. Отець О. Шуплат жив за принципом «Богові – серце, людям – працю, собі – хрест» [26, с. 7]. Він був одним із тих священиків, які безстрашно протестували проти ліквідації Української Греко-Католицької Церкви. Можна навести хоча б такий факт, що уповноважений Ради в справах Російської православної церкви при Раді міністрів СРСР і УРСР Корчевой повідомляв: «1 жовтня 1956 року уніатський священик Шуплат подав на ім'я Голови Ради Міністрів СРСР тов. Булганіна скаргу про те, що міліція не дозволяє йому проводити греко-католицькі служби» [24, с. 292].

Отець О. Шуплат зазнав багато страждань, переніс дві складні операції, під час однієї з них йому дали надто сильний наркоз і він не пробуджувався добу. Це дало важкі ускладнення. Потерпав від важкої форми бронхіальної астми. Знесилений фізично, але міцний духом, о. Онисим у 1957 р. оселився в селі Дора біля Яремча в будинку племінника Юрія Сливінського, свого часу педагога фортепіано у Станіславському педагогічному інституті (тепер Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника) та концертмейстера в музичному училищі [1, арк. 17]. Попливли довгі важкі дні боротьби з недугами. Проте ні болі, ні труднощі нелегального становища не зломали о. Онисима, якого всі називали в Дорі «вуйцьом». Як згадував сусід Василь Юрійович Баб'як, в роки підпілля мешканці Дори поспішали на сьому годину ранку до помешкання о. О. Шуплата на Службу Божу. До нього приходило багато дітей. Священик залучав їх до релігійного життя, працював над тим, щоб вони прийняли Ісуса у своє серце.

У Дору часто приїжджала і перебувала біля хворого брата сестра о. Онисима – Христина Йосипівна Сливінська. Вона катехизувала дітей, дарувала їм молитовники, навчала молитись, пояснювала значення Літургії, Пресвятої Євхаристії.

Отець О. Шуплат був чуйним вихователем, мудрим вчителем молоді. До його помешкання приходили майбутні священики, семінаристи. Тут засиджувавс інколи далеко за північ семінарист, а нині митрополит Тернопільсько-Зборівський Кир Василь Семенюк. В інтерв'ю, вміщеному в часописі «Патріархат» за квітень 1996 р., він сказав, що знання о. О. Шуплата «доповнювали глибокі власні роздуми. Цього ніде не прочитаєш. До того ж о. Шуплат був прекрасним духівником» [13, с. 24].

Отець Онисим був великим книголюбом та шанувальником української літератури і народної пісенної творчості. Мав обширну бібліотеку і колекцію платівок з записами українських пісень. Заклав сад, вчив мешканців Дори щепити плодові дерева та навчав пасічництву. До кінця життя залишився скромним, веселим, лагідним, чуйним і терпеливим [5, с. 3].

Отець О. Шуплат був добре обізнаним з дисидентським рухом, підтримував його матеріально. Сюди, в Дору, до нього приїжджали підпільний єпископ Кир Софрон Дмитерко ЧСВВ, протоігумен о. Дам'ян Богун ЧСВВ та інші отці, монахи.

Отець-ігумен Осип Шуплат помер 27 січня 1985 р. на 79-му році життя, 60-му – чернечого покликання, 53-му – священства. В похоронній відправі вдома (в церкву Чуда Архистратига Михаїла його тіло не дозволили взяти, монастир оо. Студитів у той час було перетворено на музей атеїзму) взяло участь багато священників: протоігумен о. Дам'ян ЧСВВ, о. Ювнін ЧСВВ, єпископ Софрон Дмитерко ЧСВВ, о. Порфирій Чучман Чину оо. Студитів, о. Михаїл Косило. Проводили його в останню путь рідні та скорботна громада. Похований о. Онисим Шуплат ЧСВВ на цвинтарі с. Дора біля могили о. М. Деренюка Чину оо. Студитів. У 2001 р. відбулось перепоховання о. О. Шуплата на цвинтарі отців Василіан біля монастиря в Погоні.

Його ім'я залишилося в пам'яті вірних як найкращий зразок священика та щирого українського патріота.

Подвижницький шлях отця Івана Дідуха

Не кожен здатний дійти до вершини, особливо коли це вершина Духу. Не кожен може зберегти вірність своїм ідеалам в умовах неймовірних випробувань, бо для цього потрібен незламний дух. Без титанічних зусиль священників-подвижників шлях до духовних вершин не здолати. Українська Греко-Католицька Церква вистояла у найважчі часи, позначені страхітливим переслідуванням душпастирів і вірних тоталітарним режимом. Їх дух залишився незламним, а всеперемагаюча віра – непохитною.

Ревним, діяльним і незламним духовним пастирем, який прожив повне терпіння і випробувань життя, був отець Іван Дідух. Його батьківщина – Поділля, благословенна Бережанщина, звідки вийшло не одне покоління славних українських патріотів. Тут, у селі Лісники на Тернопільщині, в бідній селянській родині 26 червня 1908 р. побачив світ майбутній священник. Змалку тягнувся до книги, проявляв неабиякі здібності до навчання ще в сільській початковій школі, а тому, незважаючи на скрутні матеріальні обставини, вступив до Бережанської гімназії, яку закінчив з відзнакою в 1928 р. Легко і блискуче навчався Іван Остапович у Львівській духовній академії. За свою наукову працю отримав премію ректорату цього навчального закладу.

У 1933 р. молодий випускник духовної академії взяв шлюб з Любою Весною, дочкою отця Костянтина, пароха села Драганівки біля Тернополя. Висвятившись у 1934 р., обійняв парафію в селі Товстолуг. Це були приємні часи, адже люди горнулися до молодого священика, любили і поважали його. Ревну душпастирську працю постійно поєднував з просвітницькою і громадською діяльністю, неухильно дбаючи про національну свідомість мирян. Отець Іван був ініціатором і організатором розпису церкви святого Юрія, який, до речі, прикрашає стіни храму й донині [22, с. 3].

Ревністю у священничій праці, спрямованій на поглиблення побожності своїх парафіян, плекання в їхніх душах християнських чеснот, відзначався отець Іван і на наступних парафіях в селах Драганівка та Шумляни на Тернопільщині.

У часі війни отець з родиною перебуває на Львівщині. У 1944–1947 рр. включається в працю для добра свого народу в селі

Свистільники (Світанок) Рогатинського району на Івано-Франківщині. У ці тривожні й неспокійні роки священник допомагає воїнам УПА, переховує деяких із них у парафіяльних будівлях. НКДБ чимраз більше цікавиться особою отця Івана Дідуха. Нова влада ставить вимогу переходити на московське православ'я. У кінці грудня 1947 р. священник вирішив змінити парохію, переїхавши в село Черче на Рогатинщині. Велика освячуюча ласка Божа допомагає йому долати життєві труднощі. Тут отець Іван працював до 1950 р., проводячи активну роботу серед мирян та допомагаючи підпільному руху, зокрема переховуючи зв'язкових УПА Ольгу Вілінську та Віру Балацьку. 31 січня 1950 р. священник був заарештований в селі Черче [10, с. 137]. Прощаючись з парафіянами, він закликав їх проявити терпіння і мужність, підкреслюючи, що правда Божа мусить перемогти зло, що твориться на землі. Під час обшуку нічого компрометуючого не було знайдено. Зате конфісковано бібліотеку цінної богословської і світської літератури – підводою відвезли книги до Рогатина і подальша їх доля невідома. Надзвичайною нарадою при МДБ СРСР 4 жовтня 1950 р. отця Івана Дідуха засудили на 10 років позбавлення волі. Звинувачення: проводив антирадянську агітацію [23, с. 507]. Вісім місяців він перебував в ув'язненні у Станіславській тюрмі. Рідні не могли його розшукати, тюремне начальство твердило, що «такої не числиться». Через рік сім'я отримала листа з Караганди. Один із в'язнів, що був з отцем разом у ГУЛАзі розповідав, що туди священник приїхав після Станіславської тюрми дуже виснажений, не міг ходити, погано чув. Та у важких табірних умовах він не втратив оптимізму, намагався підтримати дух співв'язнів. На другу половину терміну етапований до Воркути. Отець Іван Дідух до дна випив чашу моральних і фізичних терпінь, та нітрохи не поступився своїми принципами [20, с. 540]. Його дружина, пані Люба, залишилася з трьома дітьми без житла, не мала роботи, засобів до існування.

У серпні 1956 р. священник після «хрущовської відлиги» повернувся в Україну. Вдалося отримати парафію у Ворохті, також відправляти Службу Божу в Татарові (тоді Кремінцях) поблизу Яремча. Отцю Іванові Дідуху сподобалися ці села з мальовничими гірськими краєвидами. Його радо зустріла громада, бо відчула якийсь особливий внутрішній спокій, шляхетність, відданість справі Церкви. Однак вже 25 грудня 1956 р. священника заарештовано вразі. Відомий історик В. Сергійчук у книзі «Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу» відзначив: «Під час відомих подій в Угорщині священник Дідух у селі Ворохта Яремчанського району Станіславської області виступив з відкритою антирадянською проповіддю, із закликом повторити угорський варіант звільнення від совітів...» [24, с. 320, 235].

Зрозуміло, що після цього отця Івана Дідуха 1 березня 1957 р. Станіславським обласним судом засуджено на 5 років позбавлення волі, а після звільнення заборонено протягом 5 років проживати в західних областях України. Знову етапи, поневіряння, виснажлива праця в Мордовських таборах. Як згадує дочка священника, пані Віра Нагорняк, після арешту батька вона з матір'ю, не маючи помешкання, залишилися жити в парафіяльному будинку у Ворохті, хоча сюди вже був скерований

о. С. Малофій. Вижити сім'ї репресованого священика в нелегкий час допомагали добрі люди з родин Кецилюків та Савчинів.

Отець Іван Дідух повернувся з Мордовських таборів у серпні 1959 р. після амністії із вкрай підірваним здоров'ям. Всього за двома судимостями він знаходився в місцях позбавлення волі 9 років, 10 місяців і 26 днів. Отримав парохію у с. Підкамінь біля Рогатина, а згодом переїхав у село Марківці Тисменицького району на Івано-Франківщині. Тут 6 серпня 1961 р. перестало битися зболене серце українського священика-патріота. Господь покликав цього достойного отця до себе у віці 53 років. Отець Іван Дідух подав приклад жертвовного служіння Христовій Церкві і рідному народові, якого не в змозі знищити ніякі політичні катаклізми.

Але навіть після смерті священика, радянська преса час від часу кидала пасквілі на його особу, намагаючись очорнити добре ім'я священика. Зокрема, тодішня Надвірнянська газета «Радянська Верховина» 7 травня 1983 р. писала: «Віруючі Ворохти викрили колишнього служителя уніатської церкви Дідуха, який закликав людей не піддаватися комуністичному вихованню, не вірити радянській дійсності».

Отець Іван Дідух був реабілітований 11 липня 1991 р. У липні 2000 р. на фасаді церкви Василя Великого в Черче відкрито меморіальну таблицю, де поряд з прізвищами священиків Івана Созанського, Юрія Брудного вписане й ім'я отця Івана Дідуха. Минуло понад 50 літ, як відійшов до Господа достойний душпастир Іван Дідух, а світла пам'ять про нього не меркне й донині. Він свято вірив, що настануть кращі часи для нашої Церкви й України.

З любов'ю до Бога і людей

Священик з ласки Божої – так називають отця Івана Качанюка, настоятеля церкви Святої Параскеви у селі Фитькові, декана Тисменичанського. Він володіє талантом, що відмикає людські серця для прийняття Божого дару. В ті роки, коли мовчали церковні дзвони, переслідувалась УГКЦ, отець Іван, як і багато тогочасних священиків, жертвовно працював у підпіллі, промовляючи до вірних словами Христового Євангелія, скріплюючи їхні духовні сили у перемозі добра над злом.

Нещодавно отець Іван Качанюк, який у своїй душпастирській праці відзначається ревністю, високим почуттям обов'язку, невтомністю і енергійністю, відзначив золоту пору свого життя – п'ятдесятилітній ювілей. Його життєвим кредо є твердження, що «церква – це осередок християнської любові до Господа і ближніх».

Цей священник, чудовий проповідник, громадський діяч і педагог Іван Качанюк народився 13 березня 1961 р. в селі Лісній Тарновиці на Надвірнянщині в багатодітній селянській родині. Здобувши фах будівельника в Надвірнянському профтехучилищі, юнак в 1980 році вирішує присвятити своє життя служінню Богові та народу. Цьому, зокрема, посприяла родичка єпископа Симеона Лукача – Марія Ментинська. Любов до історичної літератури майбутньому священикові прищепив Федір Ковтун, який підтримував зв'язки з українським підпіллям.

Це були важкі для українського народу часи, коли тривала боротьба нації за материнську мову, народні звичаї і обряди, за батьківську християнську віру. Незважаючи на жорстоке переслідування з боку радянської влади, брак богословської літератури, умов для навчання, славнозвісний отець Михайло Косило з села Дора біля Яремчі та інші викладачі підпільної семінарії ретельно готували кандидатів на священиків підпільної УГКЦ. Зокрема, іспит з аскетички семінарист Іван Качанюк тримав перед о. Ієронімом Тимчуком (ЧСВВ). Першого травня 1985 р. він був висвячений на диякона єпископом Софроном Дмитерком у Коломиї. Сімнадцятого лютого 1986 р. владика Софрон Дмитерко рукоположив його на священика в помешканні отця Івана Бойка (теперішній Ланчинський декан, парох села Красна) в селі Ямна.

Ще тоді люди знайшли дорогу до отця І. Качанюка. Запрошували до своїх помешкань, де він підпільно хрестив дітей, сповідав вірних, давав шлюби. Молодий душпастир радо переносив усі труднощі, пов'язані на той час з виконанням священичих обов'язків – переслідування влади, тріскучі морози, завії, дощі, багатокілометрові переходи пішки до осель вірних. Він проводив Святі Літургії в Делятині, Стримбі, Лосевій, Заріччі, Білих і Чорних Ославах, Яблуниці, Микуличині, Лазівщині, Березові (а це Яремчанщина, Надвірнянський, Косівський та Рахівський райони Гуцульщини) [5, с. 4]. Згодом, до виходу Церкви з підпілля, о. І. Качанюк виконував священні обов'язки на Тернопільщині (Макдаліївка, Скалат, Сороцьке). Духовну підтримку вірним надавали також сестри Студитського уставу під керівництвом матері – ігумені Йосифи Вітер [27, с. 53].

Отець Іван пригадує перші Богослужіння після виходу УГКЦ з підпілля восени 1989 року на території Пнівського замку, панахиду і мітинг у селі Пасічна з отцем Степаном Кисілевським на могилі Софії Галечко, храм у рідному селі Лісна Тарновиця 14 листопада на свято Косьми і Дам'яна біля порога тоді ще зачиненої владою церкви. Яка це була велика радість для вірних відкрито – брати участь у Богослужіннях!

У грудні 1989 р. отець І. Качанюк став настоятелем церкви Святої Параскеви в селі Фитьків, яке має великі культурно-духовні надбання, збережені давні звичаї і обряди, звідки його уродженці черпають такі загальнолюдські цінності як патріотизм, любов до Батьківщини, ім'я якій Україна. З чотирнадцятого січня 1990 року він почав проводити Святі Літургії і в сусідньому селі Камінна.

З того часу дзвінкоголосі дзвони скликають парафіян до храму Святої Параскеви, де вони черпають незбагненну і непереминаючу Божу любов і милосердя. Фитьківську церкву збудовано за сприяння місцевого пароха о. О. Ніжинського в 1928 році. Її розписали станіславський художник Карл Скочдополь та маляр із Хриплина Григорій Прокопців. Звичайно, великі зміни сталися за двадцять років незалежності України. Село увінчане багатьма капличками, пам'ятними хрестами, зведено дзвіницю, парафіяльні споруди, упорядковано територію храму. При церкві створено Апостольство молитви, Марійську дружину, параманне братство, Сім'ю Найсвятішого Серця Ісусового, Молитви матерів, Вівтарну дружину. Молодіжний хор, яким керує Марія Шовгенюк-Балацко, з різноманітними програмами часто виступає в довколишніх селах. Церква підтримує

молодіжні організації (молоду «Просвіту», СУМ), бо діти, як каже отець Іван, – це наше майбутнє, надія як Церкви, так і українського народу. Разом з парафіянами та молоддю о. Іван Качанюк здійснює поїздки до священних відпустових місць України, а в себе приймають дітей з Донецька, Києва, Миколаєва, студентів з Київського національного університету імені Т. Шевченка.

Священик з перших днів на парафії радо співпрацює з місцевою школою. Кожна його проповідь, звернена до дітей, повчальна, зворушлива, насичена життєвими прикладами, фактами з історії України.

Варто зауважити, що о. Іван в 1995 році вступив до богословсько-катехитичного інституту в Івано-Франківську, а після його закінчення – на історичний факультет Прикарпатського університету, магістерський ступінь здобув у Варшаві (Польща) [26, с. 6].

Отець І. Качанюк систематично збирає і записує стародавні пісні, перекази, прислів'я, обряди Бойківщини. Зараз працює над нарисами з історії Фитькова і Лісної Тарновиці. А ще разом зі студентом духовної академії в Івано-Франківську Миколою Григоруком створили парафіяльний музей старовини, щоб зберегти для нащадків унікальну спадщину наших талановитих предків. Ця збірка дозволяє молоді через конкретні речі занурюватись в минуле і повертатися до сучасності збагаченими духовно.

Отець щасливий з того, що в Фитькові віруючі шанують рідну прадідівську віру, завжди мають потребу у правді Божій і всі залишилися при Греко-Католицькій Церкві. Господь покликав його, щоб невтомною працею у Божому винограднику рятувати людські душі. Отець Іван Качанюк гідно виконує цю високу пастирську місію. Його батьківська турбота, освіченість, мудрість, толерантність надихають мирян до жертвовного та ревного служіння Богу і Україні.

* * *

Від самого початку існування радянської влади на перешкоді її пропагандистсько-ідеологічній діяльності стояла добре організована і сильно централізована Греко-Католицька Церква, яка мала значний вплив серед населення Прикарпаття. Незважаючи на переслідування та заборони, УГКЦ зуміла вижити в глибокому підпіллі й відродити свою легальну діяльність на початку 1990-х рр. в умовах існування самостійної Української держави. Вся історія УГКЦ та її душпастирів – це історія вірного служіння Богу і Україні.

Втім, вважаю, що окреслена тема потребує подальшого вивчення. Задля цього необхідно провести цілісне, багатовимірне дослідження осередку «катакомбної» Церкви на Яремчанщині та в Надвірнянському районі (локально смт. Делятин з прилеглими населеними пунктами), оскільки тут упродовж понад сорок років не припинялась діяльність переслідуваної та не подоланої Церкви.

Список використаної літератури:

1. Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.), ф. Р-388 (Уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів по Станіславській області), оп.2, спр. 116

- (Документи про наявність і діяльність уніатів, покутників, монахів і монахинь), 85 арк.
2. Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-388, оп. 2, спр. 123 (Документи (інформації, довідки, списки) про наявність та діяльність уніатів, покутників, бувших монахів і монахинь), 49 арк.
 3. Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-388, оп. 2, спр. 137 (Документи (інформації, довідки, списки) про наявність та діяльність уніатів, покутників, колишніх монахів і монахинь за 1978 р.), 80 арк.
 4. Держархів Івано-Франківської обл., ф.504 (Станіславська греко-католицька єпископська консисторія, 1788–1794 рр.), оп.1, спр.330а, 330б, 330в, 330г, 330д (Метрична книга кліру Станіславівської єпархії за 1887 – 1941 рр.).
 5. Спогади с. Єлизавети – Олени Яворської ЧСВВ Аудіозапис від 17.06.2013.
 6. Спогади Андрія Горецького. Аудіозапис від 15.03.2012.
 7. Спогади Марії Яремич. Аудіозапис від 11.09.2011.
 8. Спогади отця-мітрата Івана Бойка. Аудіозапис від 11.09.2011.
 9. Андрухів І. Галицька Голгофа. Ліквідація УГКЦ на Станіславщині в 1945–1961 рр. / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ : [б.в.], 1997. – 84 с.
 10. Антонів І. Свято в селі Черче / І. Антонів // Свобода (США). – 2001 – 9 лют.
 11. Бажанський М. Вічно житимуть...: постаті від зарання історії аж до найновіших часів: біографічний словник / М. Бажанський. – Дітройт, 1984. – 524 с.
 12. Блажейовський Д. Історичний Шематизм Львівської Архієпархії (1832– 1944). Том 2: Духовенство і релігійні згуртованості: англійською мовою / о. Д. Блажейовський. – Львів: Академія, 2004. – 570 с.
 13. Герета І. Два Василі / І. Герета // Патріярхат (США). –1996. – Ч. 4.
 14. Горецький А. Чотири рази під загрозою розстрілу / А. Горецький // Нова зоря. – 2004. – Ч. 40.
 15. Дімнич С. Правда, перевірена життям / С. Дімнич // Радянська Верховина. – 1983. – 7 трав.
 16. Домашевський М. Історія Гуцульщини. Том 2 / Микола Домашевський. – Чикаго, 1985. – 507 с.
 17. Єрм. О. Приліп, схм. Т Мартинюк. Монахи студити на Гуцульщині: Роздуми над історією одного монастиря / О. Єрм, Т. Мартинюк. – Львів: Свічадо, 1998.
 18. Кисілевський Даниїл Василь // Полек В. Біографічний словник Прикарпаття. Зошит 14 // Новий час. – 1994. – [спецвипуск]. – С. 216.
 19. Лагодинська Г. Скарби мистецтва у глухій закутині / Галина Лагодинська // Наша Батьківщина. Орган українського краєзнавчотуристичного товариства «Плай» у Львові. – 1938. – Ч. 11. – С. 259–262.
 20. Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. – Кн. 2. – Львів, 1997.
 21. Мартирологія українських церков: документи, матеріали, християнський самвидав України : у 4 т. / [упоряд. Осип Зінкевич та ін.]. – Торонто; Балтимор : Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1985. – Том II. Українська католицька церква. – 839 с.

22. Музика Н. 100 років церкви у Товстолюзі / Н. Музика // Подільське слово. – 2001. – 3 серп.
23. Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: У 5 т. / Редкол. Б. Томенчук та ін. – Т. 2: Місто Івано-Франківськ, Богородчанський, Верховинський, Надвірнянський райони / Упоряд. Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ: Лілея–НВ, 2001. – 647 с.
24. Сергійчук В. Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / Володимир Сергійчук. – К.: Дніпро, 2001. – 496 с.
25. Скочиляс І. Спогад, присвячений о. Юстину Гірнякові та його синові о. Йосифові / І. Скочиляс // Альманах Станиславівської Землі: Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини. Том II / Редактор-упорядник М. Климишин. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1985. – 900 с.
26. Флис С. З любов'ю до Бога і людей / С. Флис, М. Качанюк // Народна воля. – 2011. – 12 бер.
27. Українська Греко-Католицька Церква – переслідувана, та не подолана / Упоряд. о. Голіней П.В., Струк Л.П. – Делятин, 2007.
28. *Catalogus ordinis Basilianis sancti Iosaphat Provinciae Haliciensis SS. Salvatoris ineunte anno 1939.* – Leopoldis, 1939.

Svitlana Flys

**The Greek Catholic "catacombs" Church on of Nadvirna land:
personalistic aspect**

Based on biographical and documentary material and eyewitness examined life, serving the Church and the people moved suffering for the faith of the priests Catacomb Church in Yaremche and Nadvirnyanskyu area in 1946 - '89 Complete biography data pastors served first.